

การศึกษาชั้นมูลฐาน

ประวัติการศึกษานอกโรงเรียนในประเทศไทย

ระยะที่ ๑ (พ.ศ. ๒๔๕๐ - ๒๔๕๓)

การที่ประเทศชาติจะเจริญรุ่งเรืองได้โดยรวดเร็วขึ้นย่อมเป็นความจำเป็นที่จะต้อง
ส่งเสริมให้ราษฎรได้รับการศึกษาเป็นอย่างดีโดยทั่วถึงกัน รัฐบาลแห่งประเทศไทยในสมัยนั้น
ได้คำนึงเห็นว่า ประชาชนชาวไทยไม่ได้รับการศึกษาโดยสมควรเป็นอันมาก แม้ว่ากระทรวง
ธรรมการจะได้เร่งรัดจัดการประถมศึกษาให้แก่เด็กโดยเข้มแข็งแล้วก็ตาม ถ้ามิได้จัดการศึกษา
ผู้ใหญ่อีกส่วนหนึ่งต่างหากแล้วจำนวนราษฎรที่เป็นผู้ใหญ่ไม่รู้หนังสือก็อาจจะเพิ่มขึ้น และเมื่อได้
คำนึงถึงหลักการโดยทั่วไป เช่น หลักการครองชีพหรือหลักการสวัสดิภาพสังคมแล้วคนในวัยผู้ใหญ่
นั้นถือว่าเป็นวัยที่เป็น ขุมพลังของประเทศ ประเทศใดถ้าขาดคนวัยผู้ใหญ่ที่เฉลียวฉลาด และมี
ผู้อ่านหนังสือไม่ออก เขียนไม่ได้เป็นจำนวนมากแล้วความหวังที่จะพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า
อย่างรวดเร็วย่อมเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก นอกจากนั้นยังพิจารณาเห็นว่า การจัดการศึกษา
ผู้ใหญ่เป็นกิจกรรมที่นานาประเทศทั่วโลกได้จัดทำกันมาเป็นเวลาช้านาน โดยเหตุต่าง ๆ นี้
รัฐบาลจึงเห็นความสำคัญและจำเป็นในการที่ต้องจัดการศึกษาผู้ใหญ่มากขึ้น พร้อมกับได้ตกลง
ริบวางนโยบายจัดการศึกษาผู้ใหญ่และได้แถลงนโยบายดังกล่าว ต่อสภาผู้แทนราษฎรเป็นครั้งแรก
เมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๐ ซึ่งสมัยนั้น นายพลตรีพระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นนายกรัฐมนตรี

๑. พุทศ เทษคำรบ, คู่มือการศึกษาผู้ใหญ่ แบบเบ็ดเสร็จขึ้นอ่านออกเขียนได้
(ล่าปาง : ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนประจำภาคเหนือ, ๒๔๖๐), หน้า ๑-๒.

ต่อมาในวันที่ ๒๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๐ รัฐบาลได้จัดตั้งคณะกรรมการพิจารณาเรื่อง การศึกษาผู้ใหญ่ขึ้นคณะหนึ่งให้มีหน้าที่พิจารณาวางโครงการที่ดำเนินงานต่อไป คณะกรรมการ ดังกล่าวประกอบด้วย

๑. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ ประธานกรรมการและเจ้าของเรื่อง
(พอ ร.ค. หลวงสินธุสงครามชัย ร.น.)
๒. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม กรรมการ
(พล ต.หลวงพิบูลสงคราม)
๓. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย กรรมการ
(น.อ. หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ร.น.)
๔. หลวงประดิษฐมนูธรรม กรรมการ
๕. พ.อ. หลวงชำนาญยุทธศิลป์ กรรมการ
๖. หลวงวิจิตรวาทการ กรรมการ

กิจกรรมที่คณะกรรมการชุดนี้ได้ดำเนินการพิจารณาและจัดทำไป สรุปได้ดังนี้คือ

๑. ได้พิจารณาจัดการวางแผนการศึกษาผู้ใหญ่และวางเค้าโครงการจัดการศึกษาผู้ใหญ่แล้วเสร็จเมื่อปลาย พ.ศ. ๒๔๕๐
๒. ได้จัดส่งนายบุญช่วย สมพงษ์ หัวหน้าแผนกตรวจสอบเรื่องราวและความเห็น สำนักงานรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ เดินทางไปปฏิบัติงานและศึกษาริธีการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ในยุโรปและอเมริกา ในต้นปี พ.ศ. ๒๔๕๑ เป็นระยะเวลา ๒ ปี
๓. ได้เสนอรัฐบาลให้จัดดำเนินการศึกษาผู้ใหญ่ ในวงราชการของรัฐบาลไปพลางก่อน ในระหว่างที่ไม่เมืองค้การจัดการศึกษาผู้ใหญ่โดยเฉพาะ คือดำเนินการตามเค้าโครงการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ ซึ่งคณะกรรมการได้ร่างกำหนดไว้ ^๒

^๑ / พุทธ เศษคำรวม, คู่มือการศึกษาผู้ใหญ่ แบบเบ็ดเสร็จขึ้นอ่านออกเขียนได้, หน้า ๑-๒.

^๒ | เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓-๔.

เมื่อรัฐบาลชุดนายพลตรีพระยาพหลพลพยุหเสนา ได้สิ้นสภาพลงตามนัยแห่งรัฐธรรมนูญ ในเดือนธันวาคม ๒๔๘๑ แล้ว รัฐบาลใหม่ซึ่งมีนายพลตรีหลวงพิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี ได้เข้ารับช่วงนโยบายที่รัฐบาลชุดก่อนได้วางโครงการต่างไว้ดำเนินการต่อไป แต่เนื่องจากการ จัดตั้งรัฐบาลชุดใหม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงตัวบุคคลในคณะรัฐมนตรีหลายท่าน รัฐบาลจึงได้จัดตั้ง กรรมการพิจารณาเรื่องการศึกษาผู้ใหญ่ชุดที่ ๒ ขึ้นใหม่ เมื่อวันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๑ คณะกรรมการดังกล่าวประกอบด้วย

๑. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ (โดยตำแหน่ง)	ประธานกรรมการ
๒. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม (โดยตำแหน่ง)	กรรมการ
๓. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย (โดยตำแหน่ง)	กรรมการ
๔. นายนาวาอากาศเอกหลวงกาจสงคราม	กรรมการ
๕. หลวงประดิษฐมนูธรรม	กรรมการ
๖. หลวงวิจิตรวาทการ	กรรมการ

กิจกรรมที่คณะกรรมการชุดนี้ได้ดำเนินการพิจารณาและจัดทำเสร็จไป สรุปได้ดังนี้คือ

๑. ได้พิจารณาโครงการดำเนินงานศึกษาผู้ใหญ่ โดยอาศัยแนวการจัดการ ศึกษาผู้ใหญ่ ซึ่งคณะกรรมการชุดเดิมได้วางไว้เป็นบรรทัดฐานประกอบกับรายงานของเจ้าหน้าที่ ซึ่งรัฐบาลได้ส่งออกไปอุทฺกการในต่างประเทศแล้วเสร็จ เมื่อวันที่ ๒๐ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๓
๒. ได้เสนอความคิดเห็นต่อรัฐบาลให้พิจารณาหาช่องทาง เพื่อให้พลเรือนได้สำนึก และรู้ถึงความสำคัญแห่งภาษาและหนังสือไทย เป็นการผดุงไว้ซึ่งวัฒนธรรมแห่งชาติ ซึ่งรัฐบาล ได้พิจารณาเห็นชอบด้วย จึงได้ประกาศใช้รัฐนิยมฉบับที่ ๔ ว่าด้วยภาษาและหนังสือไทยกับ หน้าทีพลเมืองดี เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๓
๓. ได้เสนอรัฐบาลให้พิจารณาจัดตั้งกองการศึกษาผู้ใหญ่ขึ้น ในสำนักงานปลัดกระทรวง ศึกษาธิการ เพื่อให้เป็นเจ้าหน้าที่ดำเนินการตามโครงการที่วางไว้ต่อไป ซึ่งรัฐบาลได้ประกาศใช้

* บุช เคชคาร์ณ, คู่มือการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ขึ้นอ่านออกเขียนได้,

พระราชกฤษฎีกาการจัดวางระเบียบราชการ สำนักงานและกรม ในกระทรวงศึกษาธิการ (ฉบับที่ ๗) พุทธศักราช ๒๔๘๓ ว่าด้วยการจัดตั้งกองการศึกษาผู้ใหญ่ขึ้นอยู่ในสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อวันที่ ๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๓^๑

ระยะที่ ๒ (พ.ศ. ๒๔๘๓ - ๒๔๘๘)

กองการศึกษาผู้ใหญ่ได้จัดตั้งขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์ในขั้นต้นคือ ให้ผู้ใหญ่ที่ไม่รู้หนังสือ ได้รับการศึกษาจนอ่านออกเขียนได้ และเข้าใจหน้าที่พลเมือง ต่อมาจนถึงปี พ.ศ. ๒๔๘๕ ซึ่งเป็นปีสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ ๒ การศึกษาผู้ใหญ่ในประเทศไทยได้ดำเนินไปอย่างกว้างขวาง เพราะรัฐบาลได้เข้ามามีบทบาทโดยตรงในการรณรงค์ให้ผู้ใหญ่รู้หนังสือ การรณรงค์ดังกล่าว อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นการรณรงค์มวลชน (Mass Campaign) โดยได้ใช้หน่วยงาน องค์การต่าง ๆ ของรัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานการแก้ไขการไม่รู้หนังสือ เช่นใช้โรงเรียนประถมศึกษา กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน ตลอดจนออกกฎหมายและประกาศใช้รัฐนิยม เพื่อให้เป็นเครื่องมือของเจ้าหน้าที่ในการที่จะกระตุ้นให้ประชาชนมาเรียนหนังสือ เป็นต้น ทั้งนี้จึงปรากฏว่าในระยะเวลาระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๓- พ.ศ. ๒๔๘๗ รัฐบาลสามารถช่วยให้มีประชาชนที่รู้หนังสือเพิ่มขึ้นถึง ๑,๔๐๙,๖๘๖ คน^๒ งานการศึกษาผู้ใหญ่ในสมัยนั้นมีเฉพาะการแก้ไขการไม่รู้หนังสือเท่านั้น ยังมีได้มีการศึกษาผู้ใหญ่ในรูปแบบต่าง ๆ เช่นปัจจุบัน

ระยะที่ ๓ (พ.ศ. ๒๔๘๘ - ๒๕๒๒)

ในระยะเวลา ๒-๓ ปี หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ การจัดการศึกษาผู้ใหญ่ในประเทศไทยได้ขบเขาลงเป็นอันมาก จำนวนนักศึกษาผู้ใหญ่ได้ลดลงจากปีละประมาณ ๒๐๐,๐๐๐ คน

^๑ พุทธ เศษคำรณ, คู่มือการศึกษาผู้ใหญ่ แบบเบ็ดเสร็จขั้นอ่านออกเขียนได้, หน้า ๑๐-๑๒.

^๒ กองการศึกษาผู้ใหญ่, คำบรรยายสรุปต่ออธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๒๒ (ชัตสำเนา), ๑.

เหลือเพียงปีละประมาณ ๒๐,๐๐๐ คน หรือคิดเป็นลดลงร้อยละ ๔๐ ของอัตรานักศึกษาในเขตที่มีการรณรงค์ให้ผู้ใหญ่รู้หนังสือ^๑ ดังนั้นใน พ.ศ. ๒๔๕๐ กระทรวงศึกษาธิการจึงได้เสนอโครงการปรับปรุงการศึกษาผู้ใหญ่ต่อคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๕๐ โดยการปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของประเทศที่ได้เปลี่ยนแปลงไป พร้อมกับได้ขยายประเภทของงานการศึกษาผู้ใหญ่เพิ่มขึ้น ดังนี้

๑. จัดการศึกษาผู้ใหญ่ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมีมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยจัดเป็นหลักสูตรระดับละ ๑ ปี แล้วให้สอบเทียบความรู้
๒. จัดอาชีพศึกษาผู้ใหญ่ หลักสูตร ๓ เดือน และ ๖ เดือน ในลักษณะโรงเรียนประจำที่ และหน่วยอาชีพศึกษาผู้ใหญ่เคลื่อนที่
๓. จัดตั้งห้องสมุดประชาชน เพื่อปลูกฝังให้ประชาชนรักการอ่าน ใช้ห้องสมุดเป็นแหล่งค้นคว้าหาความรู้ เพื่อขจัดความโง่เขลาทั้งปวง
๔. จัดหน่วยการศึกษาประชาชนประจำจังหวัด เพื่อทำหน้าที่ เสนอข่าว ประกาศ บทความ กฎหมาย ฉายภาพยนตร์ให้ประชาชน และประชาสัมพันธ์งานของรัฐบาลแก่ประชาชน^๒ งานการศึกษาผู้ใหญ่แต่ละประเภทเหล่านี้ได้เป็นพื้นฐานของการดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่ในระยะต่อมา

ต่อมาถึง พ.ศ. ๒๔๕๔ ที่ประชุมใหญ่ขององค์การศึกษาวិทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ครั้งที่ ๕ ณ กรุงปารีส ได้มีการพิจารณาจัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมการศึกษาผู้ใหญ่ ประเภทมูลสารศึกษา (Fundamental Education) ซึ่งครอบคลุมถึงเรื่องการอนามัย การเกษตร การอุตสาหกรรม การประกอบอาชีพ อันจะช่วยยกระดับการดำรงชีพของประชาชนให้ดีขึ้น ซึ่งต่อมาองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ร่วมกับรัฐบาลไทยได้เลือกเอาจังหวัดอุบลราชธานี เป็นที่ตั้งศูนย์ฝึกอบรมชื่อว่า "ศูนย์กลางอบรม

^๑ อุดม เขียววงศ์, "ประวัติการศึกษานอกโรงเรียนในประเทศไทย," ความรู้เกี่ยวกับงานการศึกษานอกโรงเรียน (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, ๒๕๒๓), หน้า ๔.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

การศึกษาผู้ใหญ่จังหวัดอุบลราชธานี" (Thailand Unesco Fundamental Education Center) หรือชื่อย่อว่า ศ.อ.ศ.อ. (TUFE^๑) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่สำคัญที่สุดหน่วยหนึ่งในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ โดยมีการดำเนินงานเป็นลำดับดังนี้

๑. พ.ศ. ๒๔๙๗ - ๒๕๐๕ ศ.อ.ศ.อ. มุ่งที่จะผลิตสารนิเทศก์ (Fundamental Education) : เพื่อออกไปทำงานพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งผู้ที่เข้าอบรมเป็นสารนิเทศก์จะต้องมีวุฒิ ป.ป. หรือเทียบเท่า และรับราชการมาแล้วอย่างน้อย ๒ ปี โดยที่แต่ละคนจะเลือกเรียนในด้านใด ด้านหนึ่งโดยเฉพาะ คือ การเกษตร อนามัย การเรียนการช่างขนบท สวัสดิภาพสังคม การศึกษา และเมื่อเรียนจบแล้วจะออกไปทำหน้าที่สารนิเทศก์ในรูปกลุ่ม ๆ ละ ๖ คน ในช่วงระยะเวลา หักกล่าว ศ.อ.ศ.อ. ได้ผลิตสารนิเทศก์ทั้งหมด ๗ ชุด จำนวน ๔๕๑ คน ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๐๒ ได้มีการโอนสารนิเทศก์จากกระทรวงศึกษาธิการไปสังกัดกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย และเปลี่ยนชื่อจาก "สารนิเทศก์" เป็น "พัฒนากร" ดังนั้น บทบาทของ ศ.อ.ศ.อ. ในฐานะที่เป็นศูนย์ฝึกอบรมผู้ทำงานพัฒนาท้องถิ่นจึงสิ้นสุดลง

๒. พ.ศ. ๒๕๐๖ - ๒๕๑๔ ศ.อ.ศ.อ. ได้ดำเนินงานอบรมครูประจำระดับประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมทั้งครูใหญ่ ครูประจำชั้น และอบรมผู้ใหญ่ในชนบท

๓. พ.ศ. ๒๕๑๕ - ๒๕๒๐ ศ.อ.ศ.อ. ได้ดำเนินงานอบรมครูประจำตำบลประจำการ ที่ไม่มีวุฒิ คือ ประเภท ก. สำหรับผู้ที่มีความรู้สามัญต่ำกว่า ม.ศ. ๓ เพื่อให้สอนวิชาชุด พ.กศ. คราวละ ๗ ชุด

๔. ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๐ เป็นต้นมา งานการศึกษาผู้ใหญ่ได้ขยายออกไปอย่างกว้างขวาง ในปัจจุบันนี้ได้เน้นเฉพาะการสอนให้ผู้ใหญ่ได้รู้หนังสือเท่านั้น แต่ได้คำนึงถึงประชากรที่อยู่นอกโรงเรียนประจำภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งทำหน้าที่รับผิดชอบงานด้านวิชาการอันจะทำให้รัฐสามารถจัดการศึกษานอกโรงเรียนสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้ดียิ่งขึ้น ^๒

ต่อมา ศ.อ.ศ.อ. ได้เปลี่ยนชื่อเป็น "ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนประจำภาค"

^๑ อุดม เขียววงศ์, ความรู้เกี่ยวกับงานการศึกษานอกโรงเรียน, หน้า ๔.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕-๖.

โดยการค้าดำเนินงานของกองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้ขยายงานการศึกษานอกโรงเรียนในทุกรูปแบบ เช่น ดำเนินการจัดตั้งศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนประจำภาคให้ครบทั้ง ๔ ภาค จัดตั้งศูนย์การศึกษาประชาชนจังหวัดและดำเนินการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์^๑

กองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้ขยายงานการศึกษานอกโรงเรียนประเภทต่าง ๆ รวมทั้งมีการประสานงานร่วมกับหน่วยงานทั้งของรัฐบาลและเอกชนในการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ดังนั้นกระทรวงศึกษาธิการจึงเห็นความจำเป็นที่จะขยายหน่วยงานที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อให้จะได้ระดมสรรพกำลังทรัพยากรทั้งหมดให้มาช่วยในการดำเนินการศึกษานอกโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด ดังนั้นรัฐบาลในสมัย พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรี จึงได้ยกฐานะของการจัดการศึกษานอกโรงเรียนขึ้นเป็น "กรมการศึกษานอกโรงเรียน"^๒ และได้ตราพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการต่าง ๆ ของกรมการศึกษานอกโรงเรียน เมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๒ โดยประกอบด้วยส่วนราชการ ดังต่อไปนี้

๑. สำนักงาน เลขาธิการกรม
๒. กองปฏิบัติการ
๓. กองแผนงานและวิจัย
๔. กองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน
๕. ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา
๖. ศูนย์บริการเพื่อการศึกษา^๓

^๑ กองการศึกษาผู้ใหญ่, โครงการพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียนในประเทศไทย

(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๒).

^๒ บรรจง ชูสกุลชาติ, การศึกษานอกโรงเรียน (กรุงเทพมหานคร : รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, ๒๕๒๒) หน้า ๑๓.

^๓ "การแบ่งส่วนราชการกรมการศึกษานอกโรงเรียน," ราชกิจจานุเบกษา ๔๖ (๑๑ พฤษภาคม ๒๕๒๒) : ๗๖.

บทบาทของกรมการศึกษานอกโรงเรียน

เพื่อให้การดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียนเป็นไปตามวัตถุประสงค์และแนวนโยบายของแผนการศึกษาแห่งชาติ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กรมการศึกษานอกโรงเรียนจึงมีหน้าที่และความรับผิดชอบดังต่อไปนี้

๑. จัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อแก้ไขการไม่รู้หนังสือ ให้การศึกษาทดแทนแก่ผู้ไร้โอกาสที่จะเข้ารับการศึกษาระบบโรงเรียน ให้การฝึกอบรมวิชาชีพระยะสั้น จัดบริการส่งเสริมการอ่าน จัดพิพิธภัณฑ์การศึกษา การศึกษาทางสื่อมวลชน จัดการศึกษานอกโรงเรียนในรูปแบบที่เหมาะสมอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมความรู้ความสามารถ การปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ แก้ไขปัญหาชีวิตประจำวัน การพัฒนาชุมชน ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย

๒. วางแผนวิจัย พัฒนา และฝึกอบรมเกี่ยวกับการศึกษานอกโรงเรียน ในความรับผิดชอบของกรมการศึกษานอกโรงเรียน

๓. ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนซึ่งจัดโดยหน่วยงานการศึกษานอกโรงเรียนอื่น ๆ ทั้งของรัฐและเอกชน

๔. อุดหนุน ส่งเสริม และให้บริการเกี่ยวกับการศึกษานอกโรงเรียน แก่หน่วยงานการศึกษานอกโรงเรียนอื่น ๆ ในรูปการอุดหนุน การฝึกอบรม การพัฒนาหลักสูตรและวัสดุอุปกรณ์การศึกษานอกโรงเรียน การประชุมสัมมนาเพื่อปรับปรุงงานการศึกษานอกโรงเรียน^๑

ปรัชญา และความมุ่งหมายของการศึกษานอกโรงเรียน

ปรัชญาของการศึกษานอกโรงเรียนคือคำว่า "คิดเป็น" คนที่คิดเป็นนั้นหมายถึงคนที่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวันของเขาอย่างมีระเบียบวิธี การจะสรรแสวงหาความรู้ และข้อมูลที่เกี่ยวข้องให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อเป็นทางเลือกในการตัดสินใจดำเนินงาน

^๑ กระทรวงศึกษาธิการ, กรมการศึกษานอกโรงเรียน, บันทึกการศึกษานอกโรงเรียน ๒๕๒๓ (กรุงเทพมหานคร : เจริญการพิมพ์, ๒๕๒๓), หน้า ๓-๔.

สามารถจะรู้ว่าทางเลือกเหล่านั้นทางใดดีหรือไม่คืออย่างไรตามความเหมาะสมทั้งในแง่คุณธรรม ความสามารถและสภาพของตนเอง^๑

จากปรัชญาดังกล่าว การศึกษานอกโรงเรียนจึงเป็นการศึกษาที่เหมาะสมต่อการแก้ปัญหา แก่ความทุกข์ยากของประชาชน เพื่อให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข การศึกษานอกโรงเรียนในปัจจุบันจึงได้กำหนดความมุ่งหมายไว้ดังนี้

๑. เพื่อให้ประชาชนมีปัจจัยที่จำเป็นในการดำรงชีวิต เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค

๒. เพื่อให้ประชาชนมีความมั่นคงในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะในงานและผลลัพธ์ที่จะเกิดจากงาน

๓. เพื่อให้ประชาชนมีความมั่นใจในตนเอง มีความรู้และทันต่อเหตุการณ์^๒

การศึกษานอกโรงเรียนมีบทบาทสำคัญต่อการศึกษาในระบบโรงเรียน ๒ ประการ คือ

๑. ช่วยเตรียมเด็กก่อนวัยเรียนให้พร้อมสำหรับการศึกษาในระบบโรงเรียน

๒. ช่วยเสริมประสบการณ์การเรียนรู้นอกหลักสูตรสำหรับเด็กในโรงเรียน

๓. ช่วยดำเนินต่อผลงานการศึกษาในระบบโรงเรียน โดยเปิดโอกาสให้เยาวชน

ที่มีอายุมาก และผู้ใหญ่ได้รับการศึกษาต่อหรือเพิ่มเติมในหลาย ๆ ด้านด้วยกัน^๓

ประเภทของการศึกษานอกโรงเรียน

การศึกษานอกโรงเรียนที่จัดขึ้นในประเทศไทยทั้งของรัฐ และเอกชน สามารถจำแนกได้เป็น ๓ ประเภท คือ

^๑ กระทรวงศึกษาธิการ, กรมสามัญศึกษา, กองการศึกษาผู้ใหญ่, โครงการพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียนในประเทศไทย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๑), หน้า ๔.

^๒ ผส. "การศึกษาตลอดชีวิต." วารสารการศึกษาผู้ใหญ่ ๑๓ (มกราคม - กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔) ๓๐ - ๓๓.

^๓ James R. Sheffield and Victor P.D.Jomaoh, Non-Formal Education in African Development. (New York African-American Institute, 1972), p. 41.

๑. ประเภทที่มีแบบแผน

ประเภทที่มีแบบแผนมีหลักสูตรที่กำหนดไว้แน่นอน เป็นหลักสูตรที่จัดขึ้นให้กับประชาชนที่ไม่มีโอกาสได้ศึกษาในระบบโรงเรียนภาคปกติ หลักสูตรประเภทนี้อาจเทียบได้กับการศึกษาในระบบโรงเรียนภาคปกติ ผู้ที่ศึกษาจบตามหลักสูตรประเภทนี้จะมีศักดิ์ และสิทธิ เช่นเดียวกับผู้ที่จบตามหลักสูตรปกติของการศึกษาในโรงเรียน ตัวอย่างของการจัดการศึกษานอกโรงเรียนประเภทนี้ เช่น โรงเรียนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จจนอ่านออกเขียนได้ เป็นต้น

๒. ประเภทที่มีแบบแผนพอสมควร

ประเภทที่มีแบบแผนพอสมควร จัดเป็นหลักสูตรระยะสั้น บางทีก็จัดเป็นชั้นเรียน บางทีก็จัดเป็นกลุ่มนอกชั้นเรียน หลักสูตรประเภทนี้มักจัดขึ้นเพื่อสนองความความต้องการของประชาชน เพื่อมุ่งสอนประชาชนเฉพาะเรื่อง ตัวอย่างของการจัดการศึกษานอกโรงเรียนประเภทนี้ ได้แก่ โรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่ การจัดกลุ่มสนใจ เป็นต้น

๓. ประเภทที่ไม่มีแบบแผน

ประเภทที่ไม่มีแบบแผน จัดขึ้นสำหรับผู้ที่ไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาจากการศึกษาทั้งในระบบโรงเรียนและระบบนอกโรงเรียนทั้งสองประเภทดังกล่าวข้างต้น โดยอาจได้รับการศึกษาจากการศึกษาด้วยตนเอง โดยอาศัยสื่อมวลชนต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ หรือโดยการอภิปราย การสนทนากับเพื่อน ๆ และกิจกรรมทางสังคมอื่น ๆ เป็นต้น^๑

รูปแบบและวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียนในประเทศไทย

การจัดการศึกษานอกโรงเรียนในประเทศไทย ในความรับผิดชอบของกรมการศึกษานอกโรงเรียน มีรูปแบบและวิธีการจัดดังต่อไปนี้

๑. การศึกษาผู้ใหญ่เพื่อสอนผู้ที่ไม่รู้หนังสือให้รู้หนังสือ และเพื่อสอนการเป็นพลเมืองดี

^๑ อุดม เขยทิวส์, "ประเภทของการศึกษานอกโรงเรียน," ความรู้เกี่ยวกับการศึกษานอกโรงเรียน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, ๒๕๒๓), หน้า ๓๔.

ในระบอบประชาธิปไตย

๒. การศึกษาผู้ใหญ่สำหรับผู้ใหญ่ที่ไม่รู้หนังสือและให้สามารถเรียนต่อสูง ๆ ขึ้นไปในทางความรู้สายสามัญตั้งแต่ระดับ ๑ (ป.๑-๒) ระดับ ๒ (ป.๒-๔) ระดับ ๓ (ป.๔-๖) ระดับ ๔ (ม.๑-๓) ระดับ ๕ (ม.๔-๖)

๓. การศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพ เป็นการอบรมฝึกฝนด้านอาชีพในระยะสั้นเพื่อส่งเสริมการอาชีพของประชาชน

๔. การศึกษาผู้ใหญ่เพื่อการพัฒนาชนบท และการส่งเสริมการทำงานเป็นกลุ่มของนักศึกษา

๕. การศึกษาผู้ใหญ่แบบการใช้เวลาว่าง โดยการจัดห้องสมุดประชาชน

๖. การศึกษาผู้ใหญ่โดยการจัดหน่วยการศึกษาประชาชนเคลื่อนที่ ให้ความรู้ทั่วไปทางโลหิตศึกษา

๗. การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทต่าง ๆ เช่น แบบมีชั้นเรียน แบบอาสาสมัครเดินสอน แบบอาสาสมัครจากนักศึกษาวิทยาลัยครู แบบสอนโดยพระภิกษุ แบบเบ็ดเสร็จสำหรับหน่วยทหาร และแบบเบ็ดเสร็จสำหรับชาวเขา ทั้งนี้เพื่อแก้ปัญหาการไม่รู้หนังสือควบคู่กันไปกับการแก้ปัญหาทางอาชีพและปัญหาการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ของประเทศ

๘. การศึกษาผู้ใหญ่แบบกลุ่มสนใจ คือการจัดฝึกฝนอบรมตามความต้องการและความสนใจของผู้เรียนโดยไม่จำกัดหลักสูตร วิชา และอาชีพ

๙. การศึกษาผู้ใหญ่แบบส่งเสริมการอ่านโดยการจัดตั้งที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน เพื่อดำรงสภาพการรู้หนังสือของประชาชน และความรู้เท่าทันต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

๑๐. การศึกษาผู้ใหญ่ทางวิทยุและไปรษณีย์ จัดทำกับกลุ่มผู้เรียนในลักษณะโรงเรียนเปิด เพื่อให้ประชาชนนำความรู้ไปปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น

๑๑. การศึกษานอกโรงเรียนทางสื่อสารมวลชน เพื่อเสริมความรู้และข่าวสารต่าง ๆ เช่น การเผยแพร่สารการศึกษาผู้ใหญ่ การจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ และการฝึกฝนอบรมประชาชน เป็นต้น

๑๒. การศึกษานอกโรงเรียน แบบการแสดงนิทรรศการในห้องฟ้าจำลองและพิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ^๑

การศึกษานอกโรงเรียนในต่างประเทศ

การศึกษานอกโรงเรียนในประเทศสหรัฐอเมริกา

การศึกษานอกโรงเรียนในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้เริ่มดำเนินการเปิดเป็นโรงเรียน การศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญครั้งแรกในปี ค.ศ. ๑๘๕๖ ที่เมืองซานฟรานซิสโก ในครั้งแรกมีนักศึกษา ประมาณ ๓๐๐ คน ต่อมาได้ขยายออกไปเรื่อยๆ จนถึงปี ค.ศ. ๑๙๗๒ มีนักศึกษาผู้ใหญ่เฉพาะที่รัฐ แคลิฟอร์เนียแห่งเดียวมากกว่า ๒ ล้านคน^๒ เป้าหมายในการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียน ของประเทศสหรัฐอเมริกา คือ

๑. สร้างความสามารถทางช่าง
๒. สร้างความสามารถทางวิชาชีพ
๓. สร้างความสามารถในชีวิตส่วนตัวและครอบครัว
๔. สร้างความสามารถในด้านสังคมและความสามารถเพื่อความสนใจ หรือความ

ภูมิใจในตนเอง^๓

การจัดโครงการต่าง ๆ ของการศึกษานอกโรงเรียนในประเทศสหรัฐอเมริกามีดังนี้

๑. การศึกษาผู้ใหญ่ประเภทวิชาสามัญ จัดเพื่อให้โอกาสแก่ผู้ที่พลาดโอกาสศึกษาขณะที่ ยังเยาว์วัย แบ่งเป็นระดับประถมศึกษา ซึ่งมุ่งเตรียมประสบการณ์หรือพื้นฐานสำหรับเรียนต่อ ระดับมัธยมศึกษา ส่วนใหญ่เอาหลักสูตรของมัธยมศึกษาทั่วไปมาสอน และระดับมหาวิทยาลัย

^๑ บรรจง ชุสกุลชาติ, "กรมการศึกษานอกโรงเรียน," ใน การศึกษานอกโรงเรียน (กรุงเทพมหานคร : รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, ๒๕๒๒), หน้า ๑๒-๑๓.

^๒ ชำนาญ นิตารัตน์. "การศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญในสหรัฐอเมริกา." วารสารการศึกษานอกโรงเรียน ๑๔ (มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๒๐) ๓๘-๓๙.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๒-๔๓.

จัดสอนภาคค่ำเพื่อบุคคลที่ไม่สามารถเข้าเรียนในฐานะนักศึกษาธรรมดาได้

๒. การศึกษาผู้ใหญ่ประเภทอาชีพศึกษา วิชาชีพที่จัดแบ่งออกเป็นหมวดการค้าและอุตสาหกรรมและหมวดการฝึกงาน

๓. การศึกษาผู้ใหญ่เพื่อพัฒนาความเจริญด้านวัฒนธรรมและตัวบุคคล เนื้อหาวิชาไม่เกี่ยวข้องกับอาชีพของผู้เรียน เช่น วรรณคดี ดนตรี การแสดง เป็นต้น

๔. การศึกษาผู้ใหญ่ชั้นอ่านออกเขียนได้ มุ่งสอนให้ผู้ใหญ่อ่านออกเขียนได้ จัดขึ้นโดยอาศัยงบประมาณแผ่นดิน โดยจัดทั้งในชนบทและในแหล่งที่มีผู้ไม่รู้หนังสืออยู่มาก

๕. การศึกษาผู้ใหญ่ประเภทกิจการสาธารณะ จัดขึ้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจปัญหาภายในประเทศ และระหว่างประเทศ เพื่อสร้างให้ประชาชนสนใจและมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ

๖. การศึกษาผู้ใหญ่ประเภทวิชาการเรือนและชีวิตครอบครัว โดยจัดแนะนำวิธีการเลี้ยงเด็ก การเรือน ความสัมพันธ์ในครอบครัว เป็นต้น

๗. การศึกษาผู้ใหญ่ที่จัดขึ้นเพื่อผู้สูงอายุ โดยแบ่งออกเป็น ๒ โครงการคือ โครงการการศึกษาเพื่อผู้สูงอายุ และโครงการอบรมผู้ที่จะทำงานกับผู้สูงอายุ

๘. การศึกษานอกโรงเรียนสำหรับเยาวชน เพื่อฝึกอบรมการเป็นผู้นำการบริการชุมชน และจัดโครงการแนะแนวสำหรับเยาวชน

๙. การศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้ไม่สมประกอบ

๑๐. การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาชุมชน^๑

การริเริ่มจัดโครงการการศึกษานอกโรงเรียนต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะมาจากรัฐสภาและจากกลุ่มบุคคลที่สนใจ โดยมีพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารการศึกษานอกโรงเรียน และมีรายงานผลการสำรวจวิธีการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ว่าเกือบครึ่งหนึ่งของวิชาที่สอนได้จัดนอกโรงเรียน ในลักษณะการเรียนเป็นกลุ่มอภิปราย, ป่ารุกดา, เรียนทางไปรษณีย์, จัดผู้สอนพิเศษ และการเรียนทางโทรทัศน์^๒

^๑ โมฮัมมัด ฮับตุลกาเดร์, การศึกษาผู้ใหญ่เปรียบเทียบสหรัฐอเมริกา-ไทย

(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรบัณฑิต, ๒๕๒๐), หน้า ๔๕-๔๘.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๘.

การศึกษานอกโรงเรียนในประเทศไทย สาธารณรัฐสิงคโปร์

โครงการการศึกษานอกโรงเรียนในประเทศไทย สาธารณรัฐสิงคโปร์ ส่วนใหญ่ดำเนินการโดยองค์การเอกชน และหน่วยงานที่ตั้งขึ้นตามกฎหมาย เพื่อแบ่งเบาภาระของรัฐบาล ความเจริญทางด้านเศรษฐกิจในระยะที่ผ่านมา ทำให้หน่วยงานของเอกชนมีบทบาทในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนมากขึ้น หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดโครงการการศึกษานอกโรงเรียนมากที่สุด คือ คณะกรรมการการศึกษาผู้ใหญ่ (The Adult Education Board) และสมาคมประชาชน (The People's Association) *

วัตถุประสงค์ของการศึกษานอกโรงเรียนในประเทศไทย สาธารณรัฐสิงคโปร์ อาจสรุปได้ดังนี้

๑. เพื่อการพัฒนาการสอนภาษาสำหรับผู้พูดสองภาษา และผู้พูดหลายภาษาโดยการจัดสอนภาษาราชการทั้งสี่ภาษาของประเทศไทย สาธารณรัฐสิงคโปร์
๒. เพื่อการสนับสนุนและพัฒนาความสำนึกในชาติและความสามัคคีของคนในสังคม โดยการจัดให้มีการเข้าร่วมในกลุ่มกิจกรรมทางสังคม วัฒนธรรม และกิจกรรมกีฬา เช่น กับการจัดให้มีการสัมมนา การประชุม และการโต้วาที ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการกิจปัจจุบันและหัวข้อความรู้ทั่วไป
๓. เพื่อการฝึกหัดและพัฒนาศักยภาพของกำลังคน โดยการฝึกฝนและพัฒนาอาชีพ การพัฒนานิสัยของการผลิต โดยการฝึกหัดในด้านการจัดการ การนิเทศบุคคลากร การจัดการศึกษาทางอาชีพ วิชาพิเศษ การพาณิชย์ และการศึกษาทั่วไป สำหรับผู้ใหญ่
๔. เพื่อสนับสนุนส่งเสริมความฉลาดและความสมบูรณ์ของการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ โดยการจัดสันทนากการ งานอดิเรก กิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมและกีฬา

* *Non-Formal Education Research Team, Beyond School Walls : A Study of Non-formal Education in the SEMEO Region 1973-1974, (Bangkok : SEMES, 1974), pp. 54 - 62.*

๕. เพื่อพัฒนาด้านศิลปกรรมและจิตใจ
๖. เพื่อพัฒนาด้านสุขอนามัย และชีวิตครอบครัวที่เป็นสุข
๗. เพื่อพัฒนาความต้องการที่จะมีสุขอนามัยและนิสัยดีงาม
๘. เพื่อการพัฒนาศึกษาสภาพของความเป็นผู้นำและความสามารถในด้านต่าง ๆ
๙. เพื่อพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับศิลป์และศาสตร์แห่งการดำเนินงาน
๑๐. เพื่อพัฒนาความกล้าหาญและทักษะทางร่างกาย
๑๑. เพื่อพัฒนาและสนับสนุนส่งเสริมความสนใจทางด้านวัฒนธรรม^๑

การพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียนในประเทศสาธารณรัฐสิงคโปร์ ตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๗๑ เป็นต้นมา แบ่งได้เป็น

๑. การศึกษาออกโรงเรียนสำหรับเด็กวัยก่อนเข้าโรงเรียน ดำเนินงานโดยสมาคมประชาชน (*The People's Association*) ซึ่งได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากรัฐบาล โดยมีจุดประสงค์เพื่อบริการเด็กที่มาจากครอบครัวรายได้ต่ำในชนบทเท่านั้น แต่ปัจจุบันเด็กจากครอบครัวทุกระดับรายได้ก็ให้ความสนใจโครงการของสมาคมเช่นกัน
๒. การศึกษาออกโรงเรียนเพื่อความเพลิดเพลินใจ ดำเนินงานโดยสภาการศึกษาผู้ใหญ่และสมาคมประชาชน โดยพยายามจัดให้มากที่สุด ในปี ค.ศ. ๑๙๗๔- ค.ศ. ๑๙๗๕ ได้จัดกีฬาขึ้น ๑๑๐ ประเภทต่าง ๆ กัน และโครงการทางวัฒนธรรมและหัตถกรรม สภาการศึกษาผู้ใหญ่ก็จัดประสบการณ์เพิ่มขึ้นหลายอย่าง โดยจัดชนิดที่อยู่ในความนิยมของคนทั่วไป เช่น การรักษาความงาม การปรุงอาหาร การตกแต่งภายใน การพูดในที่สาธารณะและการซ่อมแซมเครื่องใช้ภายในบ้าน เป็นต้น
๓. การศึกษาออกโรงเรียนเพื่อชุมชน เป็นโครงการที่จัดขึ้นเพื่อโอกาสแห่งการเป็นผู้นำให้แก่เยาวชน โดยเชิญผู้ชำนาญการ ผู้ประกอบวิชาชีพชั้นสูงต่าง ๆ มาพบปะพูดคุยที่ศูนย์ชุมชน ซึ่งกล่าวได้ว่าสมาชิกมาจากกลุ่มชนที่มีรายได้ต่ำ

^๑ Paul Chang, "The Analysis of Non-Formal Education in SEMEO Countries," Final Report at Seminar on Non-Formal Education, Penang, 11-14 October, 1971.

๔. การศึกษานอกโรงเรียนวิชาเฉพาะและวิชาชีพ เป็นโครงการที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียนในประเทศสาธารณรัฐสิงคโปร์ สภาการศึกษาผู้ใหญ่ได้ดำเนินการเกี่ยวกับการศึกษาวิชาเฉพาะ และวิชาชีพ โดยประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ เช่น วิศวกรรม การซ่อมและต่อเรือปีโตรเสียม การทอผ้า ร่วมมือกับบริษัทรถประจำทางสิงคโปร์ และทอหะเปียน ยานยนต์ในการแก้ปัญหาการขาดแคลนผู้ชำนาญการ เป็นต้น

การศึกษานอกโรงเรียนในประเทศอินโดนีเซีย

หลังจากปี พ.ศ. ๒๔๘๔ ประเทศอินโดนีเซีย มีความต้องการผู้ชำนาญงานวิชาชีพ สาขาต่าง ๆ เพิ่มขึ้น เพื่อเป็นการแก้ปัญหา รัฐบาลจึงสนองความต้องการโดยการจัดโปรแกรมการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งได้รับความร่วมมือจากสหหน่วยงานเอกชนและประชาชนทั่วไปอย่างกว้างขวาง ในปัจจุบันมีกระทรวงต่าง ๆ ๑๕ กระทรวง และสถาบันแห่งชาติอีก ๔ สถาบัน ที่จัดโปรแกรมทางการศึกษานอกโรงเรียน โดยมีการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ๔ วิธีคือ

๑. จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานแก่คนในชุมชนหมู่บ้าน ให้อ่านออกเขียนได้ อภิปราย และทำกิจกรรมอื่น ๆ ได้ ผลจากการรู้หนังสือจะช่วยให้สามารถนำไปปรับปรุงการทำงานของตนเอง และนำไปใช้ในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความสามัคคีในหมู่ประชาชน

๒. จัดสร้างห้องสมุดชุมชน ซึ่งมีความมุ่งหมายเพื่อเป็นแหล่งค้นคว้าเรื่องราวต่าง ๆ และให้ประชาชนในชุมชนรักการอ่าน

๓. จัดการฝึกผู้นำชุมชน มีจุดประสงค์เพื่อเตรียมกำลังสำหรับการพัฒนาชุมชน

๔. การจัดบริการทางการศึกษาสำหรับสตรี โดยเฉพาะการศึกษาเกี่ยวกับครอบครัว ซึ่งมีความมุ่งหมายให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อชีวิตครอบครัว

๕. จัดตั้งสโมสรเยาวชน เพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ เป็นการเตรียมเยาวชนให้เป็นผู้ดำเนินการพัฒนาชุมชนชนบท^๒

^๑ เกียรติชัย พงษ์พานิชย์, "การศึกษาผู้ใหญ่ในสิงคโปร์," วารสารการศึกษาผู้ใหญ่ ๑๐ (พฤษภาคม-มิถุนายน ๒๕๑๖) ๕๘.

^๒ SEMES, *Beyond School Walls*, p.60.

โทรทัศน์เพื่อการศึกษา

ในบรรดาสื่อมวลชนที่มีบทบาทสำคัญในการให้การศึกษาแก่คนทั่วไปนั้น โทรทัศน์อยู่ในฐานะ
ที่ดีมากที่สุดที่จะให้การศึกษาแก่บุคคลที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ทั้งนี้เพราะว่าโทรทัศน์สามารถที่จะให้
ความรู้ให้เห็นทั้งภาพและได้ยินทั้งเสียง จึงสามารถที่จะให้ความรู้แก่บุคคลในทุกรูปแบบ ตั้งแต่ความรู้
ง่าย ๆ ไปหากระบวนการที่ซับซ้อนได้ และเป็นเครื่องมือที่สามารถจะสอนได้เหมือนกับการสอนโดยครู
สอนโดยตรงเหมือนกัน *

หากเราจะพิจารณาถึงคุณลักษณะพิเศษของโทรทัศน์ที่มีต่อการศึกษาดังนี้ จะเห็นได้ว่าโทรทัศน์
มีคุณลักษณะพิเศษกว่าสื่อมวลชนอื่น ๆ อาทิเช่น

- ๑. เป็นเครื่องมือที่เข้าถึงคนหมู่มากได้พร้อม ๆ กัน โดยสะดวกและประหยัด
- ๒. เป็นการผสมผสานส่วนที่ดีที่สุดของวิทยุและภาพยนตร์เข้าด้วยกัน
- ๓. เป็นเครื่องมือที่สามารถเอาชนะอุปสรรคของการเรียนรู้ได้หลายประการ เพราะ
สามารถที่จะเสนอความคิดที่สำคัญ สร้างทัศนคติ ให้ข่าวสารที่สำคัญ โดยไม่จำเป็นต้องมี
ความสามารถทางภาษาสูง หรือต้องอยู่ ณ สถานที่เกิดเหตุการณ์นั้นด้วย
- ๔. เป็นการขยายความสัมพันธ์ส่วนตัวครูที่เก่ง ๆ หรือผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในด้านหนึ่ง
โดยเฉพาะให้ถึงผู้รับมาก ๆ
- ๕. โทรทัศน์ จะช่วยให้เกิดการปรับปรุง และพัฒนาทางสังคมที่สำคัญ
- ๖. มีความปัจจุบันทันด่วน ทำให้ผู้รับสนใจมาก และบ่มก่อก่อให้เกิดการเรียนรู้สูง
- ๗. โทรทัศน์สามารถนำเอาอุปกรณ์การศึกษาอื่น ๆ เช่น ของจริง รูปภาพ ภาพยนตร์
และอื่น ๆ เข้ามาใช้ร่วมกันด้วยความสะดวก ซึ่งการใช้อุปกรณ์หลายอย่างร่วมกันนี้ บ่มทำให้ผู้เรียน
เข้าใจดียิ่งขึ้น ^๒

* ชม ภูมิภาค, หลักการประชาสัมพันธ์ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเตียนสโตร์,
๒๕๑๖), หน้า ๕๑๕.

^๒ ชม ภูมิภาค, "โทรทัศน์กับการศึกษาตลอดชีพ," สารเทคโนโลยีทางการศึกษา
ฉบับที่ ๒ เรื่องประมวลทัศนะเกี่ยวกับโทรทัศน์เพื่อการศึกษา (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา,
๒๕๑๗), หน้า ๔๔-๕๐.

การใช้โทรทัศน์เพื่อการศึกษา นั้น จึงเป็นวิธีการถ่ายทอดความรู้หรือข่าวสารที่ง่าย ตรง และรวดเร็วกว่าสื่ออื่น ๆ มาก ผู้รับไม่จำเป็นต้องมีทักษะพิเศษอะไรเลยในการที่จะรับรู้สิ่งที่เห็น และได้ยิน ดังนั้นปรากฏว่าในปัจจุบันประเทศที่พัฒนาแล้วนิยมใช้โทรทัศน์เพื่อการศึกษากันมาก อาทิ เช่น ประเทศฝรั่งเศสมีสถานีโทรทัศน์เพื่อการศึกษาโดยเฉพาะเรียกว่า *RTS (Office de la Radio Television Scholaire)* ซึ่งเป็นสถานที่สอนบทเรียนทางโทรทัศน์ ประเทศอังกฤษมีสถานีโทรทัศน์เพื่อการศึกษาเรียก *ETV (Educational Television)* ในประเทศญี่ปุ่นมีองค์การสำหรับผลิตรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษาคือ *N.H.K. (Nippon Hoso Kyokai)* ^๑

โทรทัศน์สามารถช่วยในการพัฒนาทางการศึกษาได้ทุกระดับ ซึ่งสามารถแยกกล่าวถึงประโยชน์ของโทรทัศน์ในแต่ละระดับการศึกษาได้ ดังนี้

ก. ระดับประถมและมัธยม

ในระดับนี้โทรทัศน์อาจจะทำหน้าที่เกี่ยวข้องอยู่ ๔ ประการ คือ

๑. เพิ่มพูนความสมบูรณ์แก่บทเรียนที่ครูสอนในชั้น เช่น ให้อตัวอย่างหรือแนะนำเรื่องใหม่ที่ไม้อยู่ในหนังสือเรียน เพื่อเชื่อมโยงโรงเรียนกับโลกภายนอก
๒. สอนวิชาโดยตรงอันเป็นวิชาที่ครูสอนปกติไม่มีความสามารถเท่า
๓. นับเป็นเครื่องมือสำคัญในการอบรมครูประจำการ
๔. เป็นโรงเรียนทางอากาศ ในกรณีที่ตั้งถิ่นฐานไม่มีโรงเรียน

ข. ระดับอุดมศึกษา

การใช้โทรทัศน์เพื่อการศึกษาในระดับอุดมศึกษานี้ ในบางประเทศได้ใช้แก้ปัญหาการขาดแคลนครู หรือนักศึกษามีที่นั่งไม่พอให้มีโอกาสเรียนในมหาวิทยาลัยได้ โดยการเรียนจากโทรทัศน์ หรือที่เรียกกันว่ามหาวิทยาลัยทางอากาศ ซึ่งประเทศญี่ปุ่น อังกฤษ สหรัฐอเมริกา และรัฐเซีย ได้ประสบผลสำเร็จมาแล้ว และในขณะนี้ประเทศไทยก็ได้เริ่มดำเนินการไปแล้วเช่นกัน

^๑ บำรุง สุขพรรณ, "การพัฒนาทางการศึกษา," วิทยุและโทรทัศน์ในประเทศไทย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๒), หน้า ๔ - ๑๐.

ค. การศึกษาผู้ใหญ่

เนื่องจากการศึกษาเป็นขบวนการตลอดชีวิต ดังนั้นผู้ที่จบการศึกษาจากระบบโรงเรียนแล้ว หรือผู้ที่ไม่มีโอกาสศึกษาจากระบบโรงเรียนก็สามารถจะศึกษาหาความรู้ได้ไม่ว่าจะอยู่ ณ แห่งใด ซึ่งโทรทัศน์จะเป็นเครื่องมือในการให้การศึกษาหลายด้าน เช่น

๑. แพร่กระจายความรู้ต่าง ๆ ในยุคปัจจุบันนี้เงินมูลค่าของการทำรายการผูกขาดความรู้เฉพาะกลุ่ม โทรทัศน์จะเป็นเครื่องมือแพร่กระจายความรู้ไปสู่คนทุกกลุ่มทุกระดับนั้น เศรษฐกิจและสังคมในยุคปัจจุบันอยู่ในยุควิทยาศาสตร์ และ เทคโนโลยีวิทยา เพื่อจะให้มนุษย์เข้าใจโลกที่เราอาศัยอยู่ การให้ความรู้และเทคโนโลยีวิทยาการแพร่ไปสู่คนทุกคนจึงเป็นเรื่องจำเป็น การค้นคว้าทดลองต่าง ๆ ในด้านวิทยาศาสตร์ ด้านเกษตรกรรม ซึ่งจะต้องเสียค่าใช้จ่ายมากมีให้แพร่กระจายไปยังคนหมู่มากแล้วก็ย่อมจะได้ผลน้อย โทรทัศน์จะแพร่กระจายการค้นพบใหม่ ๆ ไปยังหมู่ประชาชน ทำให้สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

๒. การศึกษาเพื่อความ เป็นพลเมืองดี โทรทัศน์จะช่วยให้ประชาชนได้คุ้นเคยและรู้เรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับประเทศชาติตลอดจนกิจการต่าง ๆ นับว่าเป็นการกระตุ้นให้คนในชาติเกิดความสามัคคีและ เข้ามามีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะอย่างมีแบบแผน^๑

^๑ บำรุง สุขพรรค, "หน้าที่ของสื่อมวลชน" วิทยุและโทรทัศน์ในประเทศไทย

(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๒), หน้า ๑๐-๑๑.

* ประโยชน์และคุณค่าของโทรทัศน์ทางการศึกษา *

โทรทัศน์มีประโยชน์และคุณค่าทางการศึกษาดังนี้ คือ

๑. โทรทัศน์เป็นอุปกรณ์ที่สำคัญในการสอน และการเรียนของนักเรียน โดยใช้กับ
ผู้เรียนทุกระดับชั้น ตั้งแต่ประถมศึกษา มัธยมศึกษา วิทยาลัย และอุดมศึกษา
๒. โทรทัศน์เป็นแหล่งวิทยากรอันสมบูรณ์ โทรทัศน์เป็นแหล่งเผยแพร่ภาพการสอน
ไปได้ไกล และกว้างขวาง นักเรียนมีโอกาสรับประสบการณ์จากบทเรียนที่ครูโทรทัศน์ได้เลือกสรร
เป็นอย่างดีแล้ว
๓. โทรทัศน์ช่วยปรับปรุงการสอนของครูประจำชั้น ครูประจำการสามารถจดจำตัวอย่าง
หรือกลวิธีในการสอนที่ดี หรือในบางวิชาที่ตนไม่ถนัด จากการสอนทางโทรทัศน์ ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญ
ในแต่ละสาขาวิชาเหล่านั้น แล้วนำไปปรับปรุงการสอนของตนให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพดีขึ้น ทำให้
เกิดผลดีแก่นักเรียนอีกทางหนึ่งด้วย
๔. โทรทัศน์ใช้ในการสาธิตอย่างได้ผล ในบทเรียนที่มีการแสดงเป็นตัวอย่างวิชาที่มีการ
ปฏิบัติจริง ๆ เช่น การทดลองในวิชาวิทยาศาสตร์ ชีววิทยา เคมี ศิลป ขับร้อง ดนตรี ละคร หรือ
การแสดงกิจกรรมในวิชาอื่น ๆ ผู้เรียนจากโทรทัศน์สามารถเรียนได้ดี เช่น เกี่ยวกับการสอนจากครูจริง ๆ
นอกจากนี้โทรทัศน์ยังช่วยการสอนแบบจุลภาคและช่วยนักศึกษาฝึกสอน อาจารย์นิเทศ โดยถ่ายเป็น
เทปโทรทัศน์แล้วนำออกฉายเพื่อประเมินผลการสอนของตน เพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไขการสอนของตน
ให้ดียิ่งขึ้น
๕. โทรทัศน์สามารถบันทึกเป็นเทปโทรทัศน์ได้ ในการออกรายการโทรทัศน์นั้นสามารถ
ทำการสอนล่วงหน้าแล้วบันทึก เทปเพื่อออกรายการภายหลังได้ จึงสามารถขจัดข้อผิดพลาดในการสอน
โดยลบทิ้ง แล้วยึดที่บใหม่ ก่อนที่จะนำเทปไปออกรายการ ทำให้การเรียนการสอนดำเนินไปโดยถูกต้อง
และมีคุณภาพตลอดรายการ นอกจากนี้ยังสามารถนำเทปนั้นไปออกรายการการสอนในสถาบันอื่น ๆ
ได้ในภายหลัง โดยผู้สอนไม่ต้องเดินทางไปสอนจริง ๆ

๖. โทรทัศน์ใช้ร่วมกับโสตทัศนวัสดุอุปกรณ์อื่น ๆ ได้ดี ในการสอนทางโทรทัศน์ทุกครั้ง ความรู้ที่เสนอทางโทรทัศน์นั้น เสนอได้มากและหลายทาง โดยสามารถใช้อุปกรณ์การสอนต่าง ๆ เช่น ภาพยนตร์ สไลด์ ฟิล์มสตริป เทปบันทึกเสียง รูปภาพ แผนภูมิ แผนสถิติ ของจริง หุ่นจำลอง หรืออุปกรณ์อื่น ๆ ร่วมกับการสอนทางโทรทัศน์ได้เป็นอย่างดี

๗. โทรทัศน์สามารถผลิตรายการได้ทั้งในและนอกห้องส่ง บทเรียนทางโทรทัศน์ที่อยู่ใน หรือนอกห้องเรียนอาจถ่ายทอดไปยังเครื่องรับที่อยู่ในห้อง หรือไปยังเครื่องรับในที่ใด ๆ แม้เป็นระยะทางไกล ๆ และอาจใช้แลกเปลี่ยนรายการระหว่างสถานีของแต่ละสถานีได้ดีด้วย

๘. โทรทัศน์ใช้สอนกับนักเรียนจำนวนมาก บทเรียนทางโทรทัศน์ที่มีครูสอนเพียงคนเดียว อาจถ่ายทอดรายการไปยังนักเรียนเป็นจำนวนมาก เช่น ห้องเรียนขนาดใหญ่ หรือห้องอื่น ๆ พร้อม ๆ กับหลายห้อง นับว่าประหยัดในด้านเวลา อุปกรณ์ จำนวนครูผู้สอน และงบประมาณเป็นอย่างมาก *

ประเภทของรายการโทรทัศน์

รายการโทรทัศน์ถ้าพิจารณาในแง่ความมุ่งหมายในการผลิตรายการสามารถแบ่งรายการโทรทัศน์ออกได้เป็น ๓ ประเภท คือ

๑. โทรทัศน์เพื่อธุรกิจการค้า (Commercial Television) รายการประเภทนี้มุ่งทางด้านธุรกิจ และการโฆษณาบริการและสินค้าเป็นส่วนใหญ่ และมุ่งต่อผู้ชมคือประชาชนโดยทั่วไปทุกระดับชั้น ลักษณะของรายการส่วนมากเป็นรายการประเภทบันเทิงสลับโฆษณา นอกนั้นเป็นรายการข่าวสารความรู้ ศิลปวัฒนธรรมบ้างเล็กน้อย

* ร่วมศักดิ์ แก้วปลั่ง และอนันต์อนา ชังกินหนัน, "โทรทัศน์," วิทยุและโทรทัศน์เพื่อการศึกษา (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๒๑), หน้า ๗๘-๗๙.

๒. โทรทัศน์เพื่อการศึกษา (Educational Television) โทรทัศน์เพื่อการศึกษา มีความหมายกว้าง ลักษณะของรายการทุกชนิดที่จัดขึ้นมีความมุ่งหมายที่จะเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์แก่ผู้ชมทั่วไปทุกระดับ เช่น ข่าวสาร ความรู้ทางด้านต่าง ๆ เช่น ศิลปะ วัฒนธรรม สังคมวิทยา จิตวิทยา กฎหมาย การพัฒนาประเทศ ส่งเสริมแนะนำความรู้ในด้านเทคโนโลยีใหม่ ๆ ในการทำมาหาเลี้ยงชีพ ในบางกรณีอาจจัดบทเรียน เฉพาะแก่ผู้ชมบางประเภทหรือบางอาชีพอีกด้วย

๓. โทรทัศน์เพื่อการสอน (Instructional Television) ลักษณะของรายการเป็นการสอนบทเรียน เป็นรายวิชาในห้องเรียนโดยตรง เนื้อหาอาจตรงตามหลักสูตรมากที่สุด มุ่งหมายแก่ผู้ดูรายการเฉพาะหมู่หรือระดับใดระดับหนึ่งโดยเฉพาะทั้งในโรงเรียนหรือนอกโรงเรียน การเรียนการสอนมีลักษณะคล้ายกับในห้องเรียนที่มีครูสอนจริง ๆ ^๑

ถ้าพิจารณาในแง่ของเนื้อหาสาระของรายการ สามารถแบ่งรายการโทรทัศน์ได้เป็น ๔ ประเภท คือ

๑. รายการประเภทข่าว
๒. รายการประเภทความรู้
๓. รายการประเภทบันเทิง
๔. รายการประเภทโฆษณาและบริการธุรกิจ ^๒

^๑ ร่วมศักดิ์ แก้วปลั่ง, "วิทยุและโทรทัศน์เพื่อการศึกษา," (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๒๑), ๖๕-๖๖.

^๒ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, "การดำเนินรายการ," ระเบียบว่าด้วยวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. ๒๕๑๘ หมวด ๖, ๒ ตุลาคม ๒๕๑๘ (ยัตส้านา).

รายการประเภทข่าว

รายการประเภทข่าว หมายถึงข่าวในประเทศ ข่าวต่างประเทศ ข่าวกีฬา และการวิเคราะห์ข่าว ซึ่งอาจออกอากาศในรูปแบบดนตรี ภาพ ข่าว หรือการอ่านข่าวประกอบภาพยนตร์ หรือภาพรายการประเภทข่าว มีหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

๑. ต้องเป็นข่าวที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมของชาติ ประชาชน หรือข่าวที่ให้ความรู้ ประสพการณ์แก่ประชาชน โดยไม่มีการต่อเติมพาดหัวถึงบุคคลอันอาจก่อให้เกิดความเสียหาย หรือเป็นไปทางลามกอนาจาร
๒. ต้องไม่ส่งเสริมให้เกิดความนิยมในลัทธิคอมมิวนิสต์ทั้งทางตรงและทางอ้อม
๓. ต้องไม่ทำให้ประชาชนขวัญเสีย เกิดการอลหม่านก่อให้เกิดความแตกแยกกระทบกระเทือนความมั่นคงแห่งชาติ หรือสัมพันธ์ไมตรีอันดีกับต่างประเทศ
๔. ต้องไม่เป็นข่าวที่เป็นเท็จไม่ว่าลักษณะใด ๆ
๕. ต้องไม่เป็นข่าวที่ขัดต่อความสงบ เรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน^๑

รายการประเภทความรู้

รายการประเภทความรู้ มีหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

๑. ต้องเป็นความรู้ที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนทั่วไป หรือเฉพาะกลุ่มอันไม่ขัดต่อกฎหมาย ข้อบังคับ วัฒนธรรม ความสงบ เรียบร้อย และศีลธรรมอันดีงามและไม่กระทบกระเทือนสัมพันธ์ไมตรีกับต่างประเทศ
๒. ต้องเป็นความรู้ที่ไม่เป็นการเผยแพร่ ส่งเสริมลัทธิคอมมิวนิสต์ทั้งทางตรงและทางอ้อม
๓. ต้องเป็นความรู้ที่ไม่เป็นไปในทางที่ก่อให้เกิดความแตกแยก ในหมู่ประชาชนและไม่กระทบกระเทือนความมั่นคงแห่งชาติ^๒

^๑ "คำสั่งคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ ๑๕," ๘ ตุลาคม ๒๕๑๘ (อัตส่าเนา).

^๒ เรื่องเดียวกัน..

รายการประ เภทบันเทิง

รายการประ เภทบันเทิง มีหลัก เกณฑ์ดังต่อไปนี้

๑. การแสดงต้องมี เนื้อเรื่องเป็นคติธรรม ส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความรัก ชาตินิยม ศาสนา พระมหากษัตริย์ ส่งเสริมความสามัคคีวัฒนธรรมของชาติ ความสงบ เรียบร้อย และไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีงาม
๒. รายการดนตรี ต้องเน้นหนักไปในทางส่งเสริมวัฒนธรรมของชาติ เนื้อร้องต้องไม่เป็นการส่งเสริมหรือ เผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ ไม่ก่อให้เกิดความแตกแยกในหมู่ประชาชน ตลอดจนไม่ขัดต่อความสงบ เรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน^๑

รายการประ เภทโฆษณาและบริการธุรกิจ

รายการประ เภทโฆษณาและบริการธุรกิจ มีหลัก เกณฑ์ดังต่อไปนี้

๑. ต้องโฆษณาเป็นภาษาไทย หากมีภาษาต่างประเทศให้มีได้เฉพาะที่จำเป็น ต้องระบุ เช่น ชื่อสินค้า ชื่อบริษัทห้างร้าน ผู้ผลิต ประเทศผู้ผลิต เป็นต้น และถ้อยคำที่ใช้ต้องไม่เป็นถ้อยคำที่เป็นภาษารับตี
๒. ห้ามอ้างชื่อบุคคลหรือสิ่งอันเป็นที่เคารพสักการะของประชาชนเพื่อประโยชน์ในการโฆษณา
๓. การโฆษณายา ต้องเป็นไปตามกฎหมาย และระ ะเอียดว่าด้วยการโฆษณายาของกระทรวงสาธารณสุข
๔. ห้ามโฆษณาสินค้าลามก เกี่ยวกับกามารมณ์ที่ขัดต่อศีลธรรมอันดีงามของไทย หรือท้องถิ่น หรือก่อให้เกิดภาพพจน์ในทางอนาจารต่อผู้ฟังทั่วไป
๕. ห้ามโฆษณาสินค้าประ เภทอาวุธที่ใช้ในสงคราม
๖. ถ้อยคำที่ใช้ในการโฆษณาต้องไม่ เป็นการส่งเสริมหรือ เผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ทั้งทางตรงและทางอ้อม^๒

^๑ "คำสั่งคณะกรรมการแผ่นดิน ฉบับที่ ๑๔,"

^๒ เรื่องเดียวกัน.

โทรทัศน์ภาคกลางวันในประเทศไทย

ในประเทศไทยได้มีหน่วยงานต่าง ๆ พยายามที่จะผลิตรายการโทรทัศน์เพื่อออกอากาศในภาคกลางวัน หลายหน่วยงาน ซึ่งแยกประเภทของรายการโทรทัศน์ภาคกลางวันได้ดังต่อไปนี้

๑. รายการโทรทัศน์โรงเรียนเพื่อการสอน
๒. รายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษาสำหรับเยาวชน
๓. รายการโทรทัศน์เพื่อสาระและบันเทิงสำหรับประชาชน

รายการโทรทัศน์ภาคกลางวันที่เคยจัดและมีอยู่ในปัจจุบัน มีทั้งหมด ๓ รายการ คือ

๑. รายการโทรทัศน์โรงเรียนของกรุงเทพมหานคร
๒. รายการโทรทัศน์ "โรงเรียนฤดูร้อน"
๓. รายการโทรทัศน์ ภาคกลางวันของสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง ๓ อสมท.

รายการโทรทัศน์โรงเรียนของเทศบาลนครกรุงเทพ

ตามแผนพัฒนาการศึกษาปี พ.ศ. ๒๕๐๓ ได้ขยายการศึกษาภาคบังคับชั้นประถมศึกษาจาก ๔ ปี เพิ่มขึ้นเป็น ๗ ปี ทำให้จำนวนนักเรียนชั้นประถมศึกษาซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของเทศบาลนครกรุงเทพ (ปัจจุบันคือ กรุงเทพมหานคร) ในขณะนั้นเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่จำนวนครูอาคารเรียน และวัสดุอุปกรณ์อื่น ๆ ที่เพิ่มขึ้นไม่ได้สัดส่วนกับจำนวนนักเรียน และเทศบาลนครกรุงเทพยังต้องรับโอนโรงเรียนระดับประถมศึกษาจากกรมสามัญศึกษาเข้ามาอยู่ในสังกัดกองการศึกษาเทศบาลนครกรุงเทพอีกด้วย จึงทำให้เทศบาลนครกรุงเทพประสบปัญหาในการจัดการศึกษามากขึ้นทุกปี ดังนั้นกองการศึกษาเทศบาลนครกรุงเทพจึงได้ริเริ่มจัดทำรายการโทรทัศน์โรงเรียนขึ้น เริ่มออกอากาศเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ ๒๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๗ ทางสถานีไทยโทรทัศน์ช่อง ๔ (ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็น สถานีไทยโทรทัศน์ไทยทีวีสี ช่อง ๔ อสมท.) ในระยะ ๓ ปีแรก เทศบาลนครกรุงเทพได้จัดรายการในระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลายเพียงสัปดาห์ละ ๓ วัน คือ วันจันทร์ วันพุธ และวันศุกร์ ในเวลา ๑๐.๐๐-๑๑.๐๐ น. วิชาที่จัดสอนทางโทรทัศน์คือ วิชาวิทยาศาสตร์ วิชาสังคมศึกษา วิชาภาษาอังกฤษ และวิชาศิลปศึกษา

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๐๙ จึงได้เพิ่มเวลาออกอากาศทุกวันจันทร์ถึงวันศุกร์ รายการที่จัดสอนทางโทรทัศน์ นั้นไม่ใช่รายการที่จัดตรงตามหลักสูตร แต่เป็นบทเรียนที่ยากแก่การจัดสอนในห้องเรียน เช่น ชาติอุปลกร์ หรือชาติคครูผู้ชำนาญ^๑

ปัจจุบัน รายการโทรทัศน์โรงเรียนของเทศบาลนครกรุงเทพฯ ได้เลิกจัดไปแล้ว เพราะ รายการที่ออกอากาศได้ผลไม่คุ้มค่างบค่าใช้จ่ายที่ลงทุน

รายการโทรทัศน์ "โรงเรียนฤดูร้อน"

เนื่องจาก ระหว่างกลางเดือนมีนาคม ถึงกลางเดือนพฤษภาคม เป็นระยะที่โรงเรียนปิด ภาคเรียน เยาวชนมีเวลาว่างเป็นระยะเวลาานาน จึงอาจจะทำให้เยาวชนใช้เวลาว่างเหล่านั้น ไปในทางที่ไม่เกิดประโยชน์ ดังนั้นฝ่ายโทรทัศน์เพื่อการศึกษา ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (ปัจจุบันคือ งานโทรทัศน์เพื่อการศึกษา ศูนย์เทคโนโลยีทางการ ศึกษา กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ) จึงได้จัดรายการโทรทัศน์ภาคกลางวัน ชื่อรายการ "โรงเรียนฤดูร้อน" เพื่อมุ่งส่งเสริมเยาวชนให้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ออกอากาศทุกวันจันทร์ถึงวันศุกร์ ตั้งแต่เวลา ๑๐.๐๐-๑๒.๐๐ น. ทางสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง ๕ อสมท.

รายการโทรทัศน์ "โรงเรียนฤดูร้อน" เป็นรายการประเภทสาระความรู้และความบันเทิง ประกอบด้วยรายการย่อยหลาย ๆ รายการ เช่น เกร็ดความรู้ การแนะนำสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ ศิลปะ และวัฒนธรรมของไทย ความรู้ทั่วไป การเสริมภาษาอังกฤษ และความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ เป็นต้น^๒

^๑ กรุงเทพมหานคร, กองการศึกษา, "โครงการจัดรายการโทรทัศน์โรงเรียน,"

(กรุงเทพมหานคร : กองการศึกษา กรุงเทพมหานคร), (ยึดสำเนา).

^๒ คณะกรรมการวิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษา, เอกสารประกอบการประชุม คณะกรรมการ วิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษา (๑ มิถุนายน ๒๕๒๑) (ยึดสำเนา).

รายการโทรทัศน์ภาคกลางวันของสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง ๓ อสมท.

สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง ๓ อสมท. เป็นสถานีโทรทัศน์แห่งแรกของเมืองไทยที่จัดให้มีการออกอากาศรายการเพื่อสวาระและบันเทิงแก่ประชาชนในภาคกลางวันทุกวัน รายการที่จัดให้มีการออกอากาศในภาคกลางวันนั้น สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง ๓ อสมท. ได้เน้นหนักไปในด้านรายการประเภทบันเทิงมากกว่ารายการเพื่อการศึกษา ดังมีตารางการออกอากาศในภาคกลางวันดังต่อไปนี้

๑๑.๓๐ น.	วิทยาลัยเพื่อปวงชน
๑๑.๕๐ น.	เสน่ห์แม่บ้าน
๑๒.๑๕ น.	ข่าวภาคเที่ยง
๑๒.๓๐ น.	ภาพยนตร์จีน "ยอดหญิงกตัญญู"
๑๓.๓๐ น.	อาหารอร่อย
๑๓.๓๕ น.	ภาพยนตร์จีน "วีรบุรุษตำหนิง"
๑๔.๐๐ น.	ทีวีจีนี่มา
๑๔.๒๐ น.	สวรรค์ในบ้าน *

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

* "รายการประจำเดือนสิงหาคม," นิตยสารไทยทีวีสี ช่อง ๓ อสมท.